

A Marian Cozma-mítosz

2009. február 8-án éjszaka Veszprém belvárosában meggyilkolták Marian Cozmát, az MKB Veszprém kézilabdacsapatának román válogatott játékosát. A tragikus éjszakát és az azt követő eseményeket Kálomista Gábor *Szíven szúrt ország* című fikciós dokumentumfilmjében dolgozta fel. A 2009. május 8-i veszprémi premieren kb. 4000 néző vett részt, a filmet országsszerte 29 mozi vetítette, bemutatta a Magyar Televízió, sőt a film a Magyar Néppárti Delegáció kezdeményezésére az Európai Parlamentben is látható volt. Érdekes azonban, hogy a Magyar Filmszemle elősűrűje a filmet szakmai érvekre hivatkozva nem válogatta be a versenyprogramba.

A film a rendezői szándéknak megfelelően egyszerre állít emléket Marian Cozmának, emellett tūponos leképzése a tragédiát övező reakcióknak, elképzeléseknek. A nyilvánosságban hangsúlyossá vált az az értelmezés, amely a Veszprémben történeteket közös keretben tárgyalta a miskolci rendőrkapitány állításaival, illetve az olaszliszakai gyilkossággal. Ez a szándék és stratégia legitimálta a „cigánybűnözés” terminusának közbeszédben való megerősödését, és a fogalomhasználat ellen eddig tiltakozó hangokkal szemben a Cozma-gyilkosság szolgáltatta a végső ellenérvet.

Marian Cozma halálával a sajtó ábrázolásában magasabb rendű emberré, modern kori hőrosszá lényegült, aki méltatlan körülmények között aljas, alacsonyabb rendű erők áldozatává vált. A román és a magyar sajtó által az elkövetőkhöz ragasztott etnikai jelző fokozatosan jutott el a csoport bűnösségének kikialtásáig, az „Egyesek” bűnének kollektivizálásáig. A *szíven szúrt ország* cím jól példázza ezt a logikát: a tettes a roma kisebbség, az áldozat a magyar (Magyarország) – ahelyett, hogy például a tettesek magyarok lennének, az áldozat pedig román. Ennek következtében lehetett nemcsak a közös gyász (Marian Cozma mártíromsága), hanem a közös ellenség is a román–magyar szenvedésközösség alapja, feltétele.

A film – bár az alkotók állítása szerint törekedett a műfaj legfontosabb szabályának, az objektivitásnak a betartására (Kálomista Gábor szavaival: „Meg kell próbálnunk objektívan rögzíteni ezeket a tényeket, ameddig teljesen elferdítésre nem kerülnek.”) – valójában nem tett mást, mint látványosan bekapcsolódott a sajtó viszonyrendszerébe, reprodukálva, megerősítve, megjelenítve a már elhangzott kijelentéseket és a hozzárendelt szereplőket. A rendező látszólag megkísérelte az ügyben megszólalók kiegyensúlyozott szerepeltetését a „balliberális diskurzus követein” át az egyik gyanúsított ügyvédjéig, csakhogy a filmen átüt a rendező dörgedelmes, néma jelenléte, intenciója.

20

Ez a szándék tetten érhető a film megalapozó, párhuzamos montázsjelenetében, amely a sportközvetítések formai jegyeit használva mutatja be a két szemben álló felet: a „sötét oldalt”, illetve a veszprémi csapatot, a „világos oldalt”. A szekvencia szerkezete a következő: a veszprémi játékosok bemelegítését követjük, közben edzőjük korábbi sikereiket taglalja. Ezzel párhuzamosan egy Youtube-ról származó felvétel szerepel. A rövid, *Cigányterror* című videón csoportban vonuló embertömeg látható; a képeket a film alkotója az „erődemonstráció” felirattal látja el, a hangsávban Kállai Csaba országos cigányvajda szavait hallhatjuk. Kállai a cigányság hivatalos érdekképviselőjeként, vezetőjeként jelenik meg, olyan pozícióba kényszerülve, amelyben szavai a „bűnösök”, a „sötét oldal” mentegetőzéseként, magyarázkodásaként hatnak. Ez a szerkesztésmód olyan jelentésmezőt hoz létre, amelyben a néző világosan el tudja különíteni, hogy ki a „Jó” és ki a „Rossz”. A „sötét oldal” tagjait egyértelműen a cigánysággal azonosíthatja, a „világos oldal” jelentése, bár elsősorban a kézilabdacsapatra vonatkozik, a film során a többségi társadalom tagjainak metaforájává válik. A megszólalóknak nincs lehetőségük ennek a polarizáló szerkesztői koncepciónak a feloldására. A „cigánybűnözés” fogalmát visszautasító, érvényessége ellen érvelő Mohácsi Viktória európai parlamenti képviselő állításait Hunyadfalvy Ákos, a klub társadalmi elnökének szavai hiteltelenítik („Természetesen mindenki tudja, hogy ez nem így van”). Hunyadfalvy a legtöbbit megjelenő személyként a film főszereplőjévé válik, a szerző szócsöveként szerepel. Marian Cozma személye a film olvasatában nem csupán a békés román–magyar együttélés szimbóluma lett, hanem az érvek non plus ultrája a „cigánybűnözés” fogalmának igazolására.

A *Szíven szúrt ország* másik fontos alakja a gyászoló apa, Petre Cozma, aki kezdettől fogva a közös gyász-munka ceremóniamestereként lépett a nyilvánosság elé. Személyére hullt mindaz az erkölcsi többlet, ami a fia halálából származott. Ezáltal az egész filmet átható „érzelempolitika” kulcsfigurájává vált.

A sajtó, a film és a hivatalos megemlékezések együttesen teremtették meg Marian Cozma mitikus alakját, amely túllépett az egyedi bűneset kontextusán, és a magyarországi társadalmi problémák etnicizáló, trivialisáló értelmezési keretévé vált. A történeteket persze értelmezhetjük másként is, ahogy tette ezt Dr. Bősze Ferenc ügyvéd a *Veszprémi Naplónak* adott nyilatkozatában: „Mindenki, aki ebből az ügyből többet vagy mást kívánt kihámozni, politikai vagy egyéni karriertökét kovácsolni, az nem tisztességes.”

Marian Cozma alakját halála óta két szobor is megörökítette, az egyik Veszprém, a másik Bukarestben található. Nemzetközi kupát, kulturális alapítványt hoztak létre a sportoló emlékére.